

25 ÉVES AZ ŐSLÉNYTANI-RÉTEGTANI SZAKOSZTÁLY

Kecskeméti Tibor^x

Tisztelt jubileumi ülés!

Tisztelt Kollégák!

Minden kornak, időszaknak megvannak a maga társadalmi, gazdasági, tudományos tendenciái. Megvolt annak is, amikor Szakosztályunk 1963-ban megalakult.

A társadalomban a konszenzusra törekvő erők kerültek túlsúlyra; ezek érvényesülése során olyan társadalmi légkör alakult ki, mely kedvezett a kezdeményezéseknek.

A gazdaságban nagy energetikai, ipari beruházások történtek, melyek intenzív ásványi nyersanyagkutatással jártak. A termelés, a nemzeti jövedelem ha lassan is, de folyamatosan nőtt. A fejlődés számottevő volt. Mindez olyan gazdasági feltételeket teremtett a földtani kutatások számára, melyek a maihoz képest bőséges anyagiakat biztosítottak a tudományoknak

Az ásványi nyersanyagkutatás főként három területen érintette a földtani tudományos tevékenységet: a fúrásos kutatások, a földtani térképezés és az anyagvizsgálat terén. Ezek során nagy mennyiségű adat halmozódott fel. A személyi feltételek is javultak: sok geológus, geológus-mérnök tevékenykedett, megalakultak az ipari és területi földtani szolgálatok. Kinyílt a világ: egyre több, főként nyugati utazás adott alkalmat tapasztalat- és gondolatcserére, tanulmányok folytatására, vizsgálati anyag gyűjtésére. Beáramlott a friss szakirodalom, megismerhettük a modern kutatási eszközöket, módszereket, irányzatokat. Megkezdődött ezek

x

Természettudományi Múzeum Föld- és Őslénytára, 1088 Budapest, Múzeum krt. 14-16.

hazai alkalmazása. Mindezek nyomán szaktudományunk olyan eszköztár birtokába került, melynek segítségével megkezdhetette a nemzetközi élvonalhoz való felzárkózást.

Ez időre esett a természettudományos megismerés egy olyan páratlan időszaka, melynek eredményei nagyban hozzájárultak a földtudományok, benne az őslénytani ugrásszerű fejlődéséhez, differenciálódásához. Közülük a legfontosabbak: a Föld szilárd kérgének fejlődésére vonatkozó forradalmi felismerések (lemeztektonika stb.), a légkör fizikájának új eredményei (az ózonpajzs szerepe az élővilág kialakulásában stb.), a tengerkutatás új megismerései (Challenger-expedíció, "hot-spot"-ok felfedezése stb.), az elektronmikroszkópia mikrokozmoszt részleteiben feltáró fejlődése.

E belső és külső tényezők és körülmények felerősítették azt a főként fiatal paleontológusok által képviselt törekvést, hogy a magyar őslénytani kutatások műhelyei eredményeik bemutatására, megvitatására saját fórumot teremthessenek. A törekvést, melynek előharcosa Báldi Tamás volt, a Magyarhoni Földtani Társulat felkarolta és szervezeti keretet biztosított hozzá.

A fórum megalakulásáról Báldi Tamás a Földtani Közlöny hasábjain 1978-ban így tudósít:

"1963. január 9-én a Magyarhoni Földtani Társulat egy, a Szakosztályunk szempontjából igen jelentős és számomra különösen emlékezetes előadói ülésre gyűlt össze. Az ülésen Bogsch László professzor elnökölt, ... Az ülés érdekes programja is minden figyelmet megérdemelt, ami azonban itt szempontunkból különösen jelentős esemény volt: az előadások végzetével Kertai György, a Társulat felejthetetlen emlékű, széles látókörű elnöke az 58 résztvevőnek bejelentette az Őslénytani Szakcsoport megalakulását. Mert a kezdeti években ez volt Szakosztályunk hivatalos neve. Első elnöke Bogsch professzor lett."

A munka megindult. A Vezetőség - melynek titkára Báldi Tamás lett - meghatározta a Szakcsoport tevékenységének főbb területeit. Ezek: 1. az új kutatási eredmények bemutatása; 2. a szakmai vita serkentése; 3. az új kezdeményezések felkarolása és meghonosítása; 4. a kül- és belföldi szakmai információk áramlásának elősegítése; 5. a tettekre kész kutatók összefogása, szellemi műhely kialakítása; 6. nyitottság minden érintkező szaktudomány, ágazat felé (inter- és multidiszciplinaritás).

A Szakcsoport - 1966-tól Szakosztály - levékenységeinek formai keretei a különböző rendezvények (szakülések, ankétok, tanácskozások, vitatülések, kirándulások stb.) voltak. Az eredmények gyors publikálására létrehozta lapját, az "Űslénylani Viták"-at, melynek első száma 1963 augusztusában jelent meg.

Ami a tematikát illeti, annak súlypontja természetesen az űslénylani alapvető diszciplináira esett (taxonómia, szisztematika, evolúció, filogenezis, paleobiológia), de különösen jelentős teret kapott benne a rétegtan, olyannyira, hogy 1966-tól már a Szakosztály nevébe is bekerült a rétegtan szó (Űslénylani-Rétegtani Szakosztály). Mellettük tág teret kaptak a paleoökológiai, paleogeográfiai témák is, továbbá erőteljes támogatást az új kutatási és vizsgálati módszerek.

Még két fontos momentumot kell említeni a tematikánál:

- a Szakosztály vállalta a fosszilis növény- és állatvilág teljes köre (egysejtűtől a gerincesig, mikrótól a makró szervezettel) kutatási eredményeinek bemutatását;

- különös gondot fordított a továbbképzésre, valamint a fiatal lehetségek felkarolására. Előbbi előmozdítása érdekében számos előadássorozatot, tanfolyamot szervezett, utóbbi során pedig különös támogatást nyújtott pályakezdő fiataloknak.

Egy megnyitóra természetesen nem fér bele az előadások és rendezvények teljes tematikai spektrumának ismertetése, de meg kell említenünk néhány nagy jelentőségű témát, ill. rendezvényt. Ezek többnyire a "leg" fokozattal minősíthetők: legelső ismeretés vagy alkalmazás, legújabb módszer, legfrisebb eredmény, leglátogatottabb rendezvény. Mindegyikből tallózásszerűen néhány példa a 25 év terméséből.

Szakosztályunkban kerültek bemutatásra az első scanning-elektronmikroszkópi vizsgálatok és felvételek, legelőször nálunk hangzottak el előadások a nannoplanktonról, conodontákról, az Ediacara-faunáról, az evolúciódinamikáról, az élet "hot spot"-okon történő lehetőségéről, a magneto-, event-, szeizmo-, kemo- és ökosztratigráfiáról, a lemezlektonika és élővilág fejlődése közötti kapcsolatokról, a numerikus taxonómiáról. Nagy részvétel mellett és nagy sikerrel tartottunk ankétokat többek közt a kvantitatív módszerekről, a faj fogalomról, emlékezetesek voltak a mikropaleontológiai tanácskozások, központi rendezvény. jelen-

tőségűvé vált az evolúciós, rétegtani, paleoökológiai és ősföldrajzi ankétunk.

Szívesen adtunk fórumot team-munkák bemutatásának (a börzsönyi oligocén és miocén problémák, a hárshegyi homokkő kora, Somlóvásárhely 1. sz. fúrás komplex vizsgálata), az Országos Alapszelvény Programba illeszkedő témák elővezetésének (Alcsútdoboz 2. sz. fúrás), a Kárpát-Balkán Földtani Asszociáció előadásai előzetes megvitatásának (többször is!), rétegtani határkérdések sokoldalú "körüljárásának" (perm/triász, triász/júra, eocén/oligocén, pliocén/pleisztocén) s tanulmányúti, kongresszusi beszámolóknak (évente 3-4 alkalommal).

Érdeklődéssel hallgattuk meghívott külföldi vendégeink kitűnő előadásait. A legtöbb szellemi profilit talán Senes, J. (Bratislava), Pavlovic, R. (Ljubljana), Corliss, J. (Princeton), Jenkyns, H. (London), Rögl, F. és Steininger, F. (Wien) előadásaiból nyerhettünk.

Nagy sikerűek voltak az 1978-tól évi rendszerességgel sorra kerülő terepjárásaink. Kirándulásaink célpontjául mindig olyan tájat választottunk, ahol új eredmények, feltárások, földtani térképek születtek. Bejártuk a Soproni-hegységtől a Tokaji-hegységig és a Gerecsétől a Villányi-hegységig mindazokat a lelőhelyeket és feltárásokat, ahonnan új őslénytani és rétegtani ismereteket gyűjthettünk, ill. propagálhattunk. Az élmények maradandóbbá tétele érdekében minden kirándulásunkhoz "mini guide book"-ot is készítettünk, melyek nagy kelendőségnek örvendtek.

A tevékenységünk túlnyomó részét kitevő rendezvények mellett nagy gondot fordítottunk arra, hogy publikációs fórumot teremtsünk eredményeink közzétételére. Az Őslénytani Viták nemcsak tartalmilag igyekszik "friss" lenni, hanem megjelenésének gyorsaságával is. Az utóbbi évekig maradéktalanul fel tudta venni a publikációs termést és gyorsan tudta követni szakmánk fejlődését. Az utóbbi években érthető anyagi és kiadási nehézségek miatt ugyan nőtt az átfutási idő, de még így is hazánk egyik leggyorsabb szakági kiadványa.

A 35 megjelent szám tematikája nagyjában ugyanazt a változatosságot mutatja, mint a rendezvényeinké. Szerzői gárdája is népes: az első 30 számban 105 szerző neve szerepel, közte több nevés külföldi is. Az évente átlagban 2 számmal megjelenő lapunk nagy népszerűségnek örvend. Több mint 400 társulati tag kéri megküldését, további 70 példányt pedig kül-

földi cserepartnereink igényelnek. Így remittendánk alig van; különösen az un. tematikus számok "kapósak", ezek 1-2 hónapon belül elfogynak.

Természetes, hogy Szakosztályunk negyedszázados története során nemcsak pozitívumok, hanem negatívumok is voltak. A negatívumok közül itt csak kettőt említek: az Őslénytani Viták lelassult kiadását és a rendezvények látogatottságának csökkenő tendenciáját. Az előbbi okairól már szoltam, részletekbe nem megyek bele. Az utóbbi összetett probléma, melynek taglalása nem ez ülésre való, de az okok közül a legvalószínűbbeket megemlítem: szakembereink nagyfokú leterhelése, a Társulat erős szakmai differenciáltsága (6 tematikus és 5 területi szakosztály kínálja - sokszor ütközően - gazdag programját), szakosztályunk programkínálatának csökkenése, a tagság életmód-változása és az érdeklődés csökkenése. Valószínűleg nem az okok egyike vagy másika, hanem azok együttesen felelősek a jelenségért. A helyzet elemzése, a következtetések levonása és a szükséges lépések megtétele a Vezetőségnek egy későbbi feladata.

Minden közösség, így a mi szakmai közösségünk, az Őslénytani-Rétegtani Szakosztály életében is vannak a munka, működés, az események elemzésére és a mérlegkészítésre alkalmas időpontok. A 25 éves jubileum éppen egy ilyen időpont. Az előbbieken ez alkalomból ezt a mérlegkészítést végeztem el nagyon áttekintően és röviden. Láttuk, hogy a pozitívumok sokkal nagyobb súllyal esnek a latba, mint a negatívumok. Egyértelműen megállapíthatjuk, hogy sikeres és eredményekben gazdag negyedszázadot hagytunk magunk mögött, fejlődésünk felfelé ívelő volt. Abban a reményben adom át a szót jubileumi ülésünk előadóinak, hogy a működésének 26. évébe lépő Szakosztályunk további fejlődése is ilyen felfelé ívelő lesz. Ehhez kívánok valamennyi Tagtársunknak

Jó szerencsét!

Kecskeméti Tibor